

КОМПОНЕНТНО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ДО ВИКОРИСТАННЯ VR-ТЕХНОЛОГІЙ

COMPONENT AND STRUCTURAL ANALYSIS OF READINESS OF THE FUTURE TEACHERS OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE TO USE VR TECHNOLOGIES

У статті здійснено структурний аналіз компонентів, що є важливими для визначення готовності майбутніх учителів української мови та літератури до використання VR-технологій. Проаналізовано науково-педагогічну літературу (І. Бех, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, М. Євтух, В. Кононенко, Т. Сущенко, Г., І. Смолюк, М. Чобітько, І. Якиманська та ін.), присвячену дослідженню поняття «готовність майбутнього учителя до використання інтерактивних технологій» та виокремлено компоненти, які на думку науковців є необхідними для формування готовності майбутнього педагога не тільки до професійної діяльності, а й до використання інтерактивних технологій. Окреслено поняття «готовності майбутнього педагога до педагогічної діяльності». Виокремлено та охарактеризовано компоненти готовності майбутнього вчителя до використання технологій віртуальної реальності (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний, креативний та цільовий). Наведено приклади знань, умінь та навичок (знання з української мови та літератури, знання про принципи роботи технологій віртуальної реальності, організаційні навички, комунікаційні навички, вміння знаходити мотивацію, дослідницькі та комунікативні вміння, навички самоаналізу та саморефлексії та ін.), що є важливими для формування готовності майбутніх учителів до використання VR-технологій. Зроблено висновок про те, що для майбутнього вчителя, який планує використання технологій віртуальної реальності у навчальному процесі, важливим є формування усіх компонентів загалом, а не індивідуально. Зазначено, що потреба підготовки майбутніх учителів до використання технологій віртуальної реальності зумовлені модернізацією освіти. Результати дослідження можуть стати основою для подальшої розробки програм підготовки майбутніх учителів української мови та літератури, спрямованих на підвищення їх готовності до ефективного використання VR-технологій у навчальному процесі.

Ключові слова: компонентно-структурний аналіз, готовність, майбутній вчитель української мови та літератури, технології віртуальної реальності.

The article conducts a structural analysis of the components important for determining the readiness of future teachers of Ukrainian language and literature to use VR technologies. Scientific and pedagogical literature (I. Bekh, S. Vitvytska, O. Dubaseniuk, M. Yevtukh, V. Kononenko, T. Sushchenko, H. Smolyuk, M. Chobitko, I. Yakymanska, etc.) devoted to the study of the concept of «readiness of future teachers to use interactive technologies» has been analyzed, and components identified by scholars as necessary for shaping the readiness of future educators not only for professional activities but also for the use of interactive technologies have also highlighted. The concept of «readiness of future educators for pedagogical activity» is outlined. The components of future teachers' readiness for using virtual reality technologies have been identified and characterized (motivational, cognitive, operational-activity, reflexive, creative, and goal-oriented). Examples of knowledge, skills, and abilities (knowledge of Ukrainian language and literature, knowledge of the principles of virtual reality technologies, organizational skills, communication skills, ability to find motivation, research and communicative skills, skills of self-analysis and self-reflection, etc.) that are important for shaping the readiness of future teachers for using VR technologies are provided. A conclusion has been drawn that for future teachers who plan to use virtual reality technologies in the educational process, the formation of all components as a whole is important, rather than individually. It is noted that the need to prepare future teachers for the use of virtual reality technologies is driven by the modernization of education. The research results can serve as a basis for further development of programs for training future teachers of Ukrainian language and literature aimed at enhancing their readiness for effective use of VR technologies in the educational process.

Key words: component-structural analysis, readiness, future teacher of Ukrainian language and literature, virtual reality technologies.

УДК 37.091.39:81]:004
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.2.50>

Сабодашко І.В.,
аспірантка кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

Горохівська Т.М.,
д-р пед. наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Протягом останніх років спостерігається інтеграція технологій доповненої та віртуальної реальності у навчальний процес, що, відповідно, відкриває широкі можливості для покращення якості освіти. І хоч сьогодні ще не розроблено достатньо освітніх додатків, все ж чимало вчителів вже використовують елементи віртуальної та доповненої реальності на уроках. Однак, варто зазначити, що успішна інтеграція віртуальної реальності в навчальний процес значною мірою залежить від кваліфікації та

готовності вчителів ефективно використовувати її можливості. Саме тому зростає важливість підготовки майбутніх педагогічних працівників, які не лише оперують поняттям «технології віртуальної та доповненої реальності», а й здатні ефективно створювати тематичні віртуальні середовища. В цьому контексті особливої актуальності набуває проблема визначення основних компонентів, що впливають на готовність вчителів до інтеграції технологій віртуальної реальності в сучасні навчальні практики.

Аналіз досліджень. Дослідження проблеми готовності вчителя до професійної діяльності широко представлені в педагогічній літературі. Зокрема, методологічні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя досліджували І. Бех, С. Вітвицька, І. Гавриш, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, М. Євтух, О. Киричук, О. Комар, В. Кононенко, О. Мариновська, В. Роменець, С. Сисоєва, Р. Скульський, І. Смолюк, Т. Сущенко, Г. Тарасенко, В. Чайка, М. Чобітько, І. Якиманська та ін. Аналіз історичного досвіду підготовки майбутнього вчителя у системі вищої освіти здійснили Т. Кошманова, С. Нікітчина, Л. Пуховська, Б. Ступарик, О. Сухомлинська та ін. Підготовка вчителя до використання інноваційних технологій в освітньому процесі є предметом дослідження В. Беспалько, М. Жалдака, І. Козловської, Д. Коломієць та ін.

Однак, незважаючи на те, що проблема готовності вчителя до професійної діяльності є предметом вивчення наукових праць багатьох дослідників, проблема готовності майбутніх вчителів до використання інноваційних технологій у навчальному процесі потребує додаткового обґрунтування.

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного обґрунтування компонентів готовності майбутнього вчителя української мови та літератури до використання технологій віртуальної реальності, визначення показників їх сформованості.

Основна частина дослідження. Інтерес до проблеми готовності майбутнього педагога є предметом дослідження праць цілої низки науковців. Однак, варто зазначити, що іноді неможливо визначити окремі компоненти готовності, що стосуються суто проблем філософії або психології, оскільки, як правило, вони тісно взаємопов'язані одне з одним [3]. Саме тому дослідження готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності є предметом вивчення науковців.

Поняття «готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності» варто визначати як комплексний психолого-педагогічний стан особистості вчителя, що включає в себе як професійні навички, так і психологічну готовність до виконання професійних обов'язків у навчальному процесі. На нашу думку, готовність до педагогічної діяльності передбачає здатність вчителя ефективно взаємодіяти з учнями, створювати сприятливу навчальну атмосферу, застосовувати різноманітні методи та прийоми навчання, враховувати індивідуальні особливості учнів при плануванні навчального процесу, вміти врегульовувати конфліктні ситуації, постійно вдосконалювати свої професійні навички, використовувати на уроках інтерактивні технології для досягнення навчальних цілей тощо.

Г. Троцько визначає готовність як «цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює

професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самоудосконалюватися» [8, с. 15].

На думку А. Линенко «готовність майбутніх вчителів до педагогічної діяльності дає можливість впевненіше почуватись на місці вчителя, швидше адаптуватися до шкільних умов, вміти успішно вирішувати складні завдання пов'язані з навчальною і виховною роботою, краще розуміти особистісні якості учнів, глибоко аналізувати результати своєї діяльності, справлятися з емоційними, фізичними навантаженнями, оптимально будувати стосунки з школярами тощо» [4].

Вищезазначене дає нам можливість зробити висновок, відповідно до якого для майбутнього вчителя є важливими не лише здобуті знання та навички, а й особистісні характеристики. Варто також зазначити, що поняття «готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності» складається з певних компонентів. Наведемо приклади, які саме компоненти виокремлюють дослідники у наукових працях.

І. Міщенко у структурі готовності визначає такі основні складові: «операційно-технічну (знання, навички, уміння, професійно значущі якості); мотиваційну (спрямованість, інтерес, мотиви, потреби); практично-діяльнісну (засоби виконання діяльності, результативні показники діяльності). Наповнення змістом структурних компонентів відбувається варіативно, залежно від професії або виду діяльності. Дослідниця зазначає, що, крім названих структурних компонентів у деяких дослідженнях виділяють рефлексивну сферу (аналіз та оцінка відповідності здобутого результату поставленим цілям)» [5, с. 7–8].

Натомість О. Дубасенюк визначає структурні компоненти, що, на її думку, є важливими для інноваційної педагогічної діяльності: цільовий; мотиваційний; когнітивний (змістовий); діяльнісно-практичний; оцінно-результативний [7, с. 38–40].

Спираючись на теоретичні дослідження науковців, розглянемо ті компоненти, що характеризують готовність вчителя української мови та літератури до інноваційної професійної діяльності (а саме використання технологій віртуальної реальності):

Мотиваційний компонент відіграє важливу роль у готовності майбутнього педагога до використання технологій віртуальної реальності. Зокрема, І. Чорней вважає, що «мотивація особистості педагога обумовлена його професійними інтересами, ціннісними орієнтаціями, ідеалами. Вона виявляється як у всій його професійній життєдіяльності, так і в окремих педагогічних ситуаціях, визначає його сприйняття зовнішніх подій і логіку поведінки» [9]. Здійснивши аналіз науково-педагогічної літератури, ми дійшли до висновку, що

мотиваційний компонент готовності майбутнього вчителя до використання інтерактивних технологій (VR-технологій) є сукупністю зовнішніх та внутрішніх чинників, які спонукають вчителя до виконання посадових обов'язків. Варто також зазначити, що зовнішні чинники (рекомендації Відділів освіти чи адміністрації закладу) є формальними. Така мотивація не є ефективною і не орієнтована на отримання нових умінь та навичок. Оскільки вчитель дотримується рекомендацій з примусу, а не за власним бажанням. Внутрішня ж мотивація сприяє успішному становленню фахівця: вчитель вивчає та намагається застосувати інтерактивні технології на практиці, тому що прагне не тільки розвивати навички учнів, а й професійно вдосконалюватись. Вважаємо, що мотиваційний компонент посідає важливе місце у формуванні готовності майбутнього вчителя до використання технологій віртуальної реальності, але зазначаємо, що мотивація для кожного вчителя буде різною (наприклад, інтерес до інновацій, позитивне ставлення до змін у навчальному процесі, прагнення самовдосконалюватись тощо).

Когнітивний (змістовий) компонент об'єднує загальнопрофесійні та спеціальні знання про технології віртуальної реальності, які необхідні майбутнім вчителям для інтеграції таких технологій у навчальний процес. В цьому контекст нам імпує позиція О. Вовк зазначає, відповідно до якої «центральною актом когнітивного (пізнавального) процесу (переробки інформації та психічної регуляції) є ухвалення рішення, вирішення оригінальних завдань» [1, с. 131]. Спираючись на теоретичні дослідження, виокремимо такі знання, які, на нашу думку, є необхідними для використання технологій віртуальної реальності майбутніми вчителями української мови та літератури: знання з граматики, орфографії, пунктуації та стилістики української мови для створення якісних завдань для учнів; знання з історії української літератури; знання про життя та творчість письменників; вміння аналізувати літературний текст; знання про сучасні методи навчання української мови та літератури, а також використання таких методів на практиці; знання психології та врахування індивідуальних особливостей учнів; розуміння принципів функціонування технологій віртуальної реальності; знання про переваги та недоліки використання технологій віртуальної реальності; знання з інших галузей наук: педагогіки, історії, інформатики, мистецтвознавства тощо.

Операційно-діяльнісний компонент включає в себе практичні навички, та вміння, що необхідні для успішної роботи майбутнього вчителя в навчальному освітньому середовищі. Зокрема, С. Волгіна стверджує, що «операційно-діяльнісний компонент готовності характеризує володіння студентом системою умінь та навичок необхідних для

здійснення успішної професійної діяльності в майбутньому, вміння самостійно визначати направленість фахової самоосвіти, наявність елементів самовиховання, сформованість вміння планувати програму професійного самовдосконалення» [2]. До показників сформованості цього компоненту дослідниця відносить наявність знань, умінь та навичок для ефективною самостійної роботи, критичне мислення, навички систематизації, оцінки та реалізації опрацьованого матеріалу [2].

На підставі аналізу наукових праць (Н. Зобенько, О. Соснюк, Л. Цибульська, О. Шапран та ін.) ми дійшли висновку, що операційно-діяльнісний компонент готовності майбутніх учителів української мови та літератури до використання технологій віртуальної реальності на уроках передбачає визначення найбільш значущих груп умінь майбутніх учителів, а саме:

– Прогностичні вміння характеризуються здатністю аналізувати різноманітні технології, оцінювати їхні переваги та недоліки, робити прогнози щодо того, як вони саме ці технології можуть бути застосовані в навчальному процесі; готовність адаптуватися до швидких змін у сфері технологій та прогнозувати їхні наслідки для навчання тощо.

– Організаторські вміння полягають у вмінні розробляти детальні плани уроків, з урахуванням використання елементів технологій віртуальної реальності; навички організації доступу до необхідного обладнання та програмного забезпечення, яке є необхідним для використання технологій віртуальної реальності в класному середовищі; вміння ефективно управляти часом та ресурсами під час використання технологій віртуальної реальності на уроках та ін.

– Комунікативні вміння відбивають вміння створювати сприятливе середовище для вільного обміну думками на уроках; здатність ефективно пояснювати складні поняття; вміння вирішувати конфлікти та дотримуватись дружньої атмосфери при спілкуванні з колегами, учнями чи їх батьками.

– Гностичні вміння необхідні для навчання школярів, їхніх батьків та колег правилам безпечного використання технологій віртуальної реальності на уроках; використання в професійній діяльності науково-методичних рекомендацій щодо застосування технологій віртуальної реальності при проведенні уроків з використанням VR-технологій та ін.

– Дослідницькі вміння полягають у організації науково-дослідної роботи; вміння організувати та провести експеримент; вміння застосовувати отримані теоретичні знання на практиці і навчати цього учнів (використовувати такі завдання у яких учні зможуть самостійно провести невелике дослідження і сформулювати певні висновки) тощо.

– Проектувальні вміння характеризуються здатністю до створення навчального контенту;

вміння наперед спроектувати небезпечні ситуації, що можуть виникнути при використанні технологій віртуальної реальності та спланувати вирішення таких проблем у разі їх виникнення тощо.

Рефлексивний компонент включає в себе здатність до самоаналізу, саморефлексії та постійного вдосконалення професійної діяльності. Зокрема, Г. Полякова розглядає педагогічну рефлексію як «один із механізмів саморегуляції педагога, як здатність займатися самоаналізом, тобто здатність до критичного переосмислення власного досвіду» [6, с. 4]. Ми погоджуємось із запропонованим твердженням та вважаємо, що формування цього компонента є дуже важливим для педагогічних працівників. Наприклад, завдяки самоаналізу та саморефлексії вчитель зможе виявити свої сильні та слабкі сторони, розуміти свої потреби, розвивати свій особистісний та професійний потенціал через внутрішній аналіз та самовдосконалення тощо. Водночас важливою є взаємодія вчителя з колегами та спільна рефлексія – обмін досвідом та знаннями з колегами, особливо цікавим та корисним буде для вчителів-початківців, відносно яких вирішення складних ситуацій може стати справжнім випробуванням. Таким чином, осмислення та аналіз отриманого досвіду є елементами, що допоможуть майбутнім вчителям стати справжніми фахівцями в обраній галузі.

Креативний компонент готовності майбутніх вчителів до використання технологій віртуальної реально реалізується в оригінальному створенні та розв'язанні педагогічних завдань, у вмінні імпровізації під час навчального заняття тощо. Означений компонент готовності майбутнього вчителя-словесника до використання технологій віртуальної реальності на уроках, на нашу думку, виявляється у здатності до створення цікавих навчальних завдань (наприклад, створення віртуального класу, в якому містяться картини, що намалював Т. Шевченко); вмінні використовувати новаторські технології та методики; здатності створити таке навчальне середовище, у якому учні зможуть розвивати свої творчі здібності. Креативний компонент є ключовим для впровадження технологій віртуальної реальності у навчальний процес, а також для створення навчальних матеріалів.

Цільовий компонент визначається запитом сучасного суспільства на підготовку вчителів, які у навчальному процесі ефективно застосовують інтерактивні технології. При цьому мету підготовки вчителів до впровадження VR-технологій визначаємо як формування професійної готовності вчителя до впровадження у своїй діяльності технологій віртуальної реальності. Крім того, вчителі повинні чітко визначати, які знання, вміння та навички необхідно учням отримати під час навчання; створювати навчальні програми та плани, які відповідають поставленим освітнім

цілям і враховують потреби та можливості учнів; вміти адаптувати власні методи та стратегії відповідно до цілей та завдань предмета тощо.

Висновки. Здійснений теоретичний аналіз літератури щодо особливостей підготовки майбутніх вчителів до використання інтерактивних технологій дає можливість стверджувати, що успішність підготовки майбутнього вчителя до використання технологій віртуальної реальності залежить від сформованості певних компонентів; для майбутніх вчителів української мови та літератури, що планують використовувати технології віртуальної реальності на уроках, важливими є мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний, креативний та цільовий компоненти; підготовка майбутніх вчителів української мови та літератури до використання інтерактивних технологій (в тому числі VR-технологій) зумовлена потребами модернізації освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні методів та підходів, що є важливими для формування готовності майбутніх вчителів української мови та літератури до використання технологій віртуальної реальності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовк О. Р. Основні характеристики когнітивного компонента готовності студентів до гуманістичного вирішення ситуацій морального вибору. *Молодий вчений*. 2015. № 10 (25), Ч 2, с. 130–133.
2. Волгіна С. А. Компонентно-структурний аналіз готовності до професійного самовдосконалення. *Вісник Національного авіаційного університету*, 2015. Серія: Педагогіка, Психологія, 2015. № 6. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10188/13390>.
3. Граматик Н. Проблема підготовки майбутніх учителів природничих наук : аналітичний огляд. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. 2019. Вип. 3 (128). С. 126–133.
4. Линенко А. Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 1. С. 125–132.
5. Міщенко І. Б. Дидактичні умови формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004. 20 с.
6. Полякова Г. Показники педагогічної творчості вчителя. *Психолог*. 2006. № 35. С. 3–5.
7. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики : монографія; за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 504 с.
8. Троцько Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 1997. 54 с.
9. Чорней І. Д. Формування готовності студентів до інноваційної виховної діяльності з молодшими школярами у процесі педагогічної практики: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2012. 20 с.